

Лондонски уговор или пут којим се могло ићи

Posted: 13. јануар 2015. in Балкански ратови, Занимљивости, Први светски рат

Уједињење свих Срба у једну државу дуго је био само сан српског народа са обе стране Дрине. Догађаји који су уследили убрзо након Другог балканског рата убрзали су овај процес. Нишка декларација, на самом почетку рата, јасно је одсликавала жеље и аспирације Краљевине Србије. Тежило се уједињењу свих словенских народа на балканском простору, Срба, Хрвата и Словенаца, у једну заједничку државу. Са друге стране, као и небројано пута у нашој историји, о послератним територијама и границама питале су се пре свега велике силе тог доба.

Ентузијазам који је на почетку Првог светског рата владао међу народима у Немачкој и Уједињеном краљевству, слике великог броја добровољаца, довољно говоре о размишљањима тих људи да је рат привремен и да ће се завршити величанственом победом управо њихове отаџбине. Након пропалог фон Шлифеновог плана који је подразумевао окупацију Париза и брзу победу Немачке, на Западу се прешло на исцрпљујући рововски рат. Сходно томе, све зарађене стране су тежиле да на своју страну привуку оне земље које нису увучене у сукоб, попут Италије, Румуније и Бугарске, како би олакшале своју позицију у даљем војевању.

Зарађене стране су се трудиле да њихове понуде, поготово територијалне, буду што примамљивије. Пре рата, Италија је била савезник са Аустро-угарском и Немачком у савезу Централних сила. Недуго пошто је Италија објавила своју неутралну позицију, силе Антанте су започеле тајне преговоре са њом. **Преко својих канала, Србија је врло брзо сазнала шта се заправо збива у табору савезника, тежећи да заштити своје интересе из споменуте Нишке декларације. Поред својих представника у Лондону, Србија је лобирала и у Паризу и у Петрограду.**

Италији су чланом пет уговора из Лондона понуђене следеће територије: Делови провинције Далмације у њеним тадашњим границама, до рта Плоча, као и Истра.

Такође, уговором је предвиђено и да Италија добија албанску луку Валону, где би имала и неку врсту протектората над Албанијом, тиме што би је представљала у међународним односима. Међутим, силе Антанте су се противиле да Италија добије целокупну Далмацију, јер је на том подручју живело свега 3 посто Италијана. Сматрано је да би се на тај начин створила клица за будући сукоб Србије и других словенских народа са Италијом. На исту тачку уговора стављена је и примедба којом се Србији, Црној Гори и Хрватској додељују територије јужно од Истре, са лукама Ријека, Сплит, Дубровник и Котор.

Истовремено Атанта је водила преговоре и са Румунијом и Бугарском. Сматрало се да би улазак Румуније у рат значајно растеретио Србију и Русију од Аустро-угарског притиска. За узврат, Банат би припао Румунији. Бугарској су нуђени делови Македоније, одузети након рата са Србијом и другим балканским земљама 1913. као и поједини делови данашње Грчке и Турске. Задатак Бугарске био је да удари на Отоманску империју и на тај начин растерети савезнике Антанте у будућој операцији према Цариграду. Српска страна је уверавала савезнике да Бугари имају другачије планове, што се на крају испоставило као тачно. Бугарска је седела на две столице, па пошто су јој Централне силе понудиле далеко веће територије Србије, прешла је на њихову страну.

Пашић и српска влада су се у почетку противили споразуму. Након потписивања Лондонског уговора закљученог 26. априла 1915. Никола Пашић је изашао пред скупштином 5. маја са поруком да се не сме напустити Нишка декларација јер је услов свих услова било препуштање делова Македоније Бугарској, на шта Пашић није био спреман да пристане. Одрицање од дела Баната такође је био камен спотицања. Поред тога и неизвесна судбина Хрватске „уверила“ је Пашића да је овај споразум неприхватљив.

Велике победе српске војске на Церу и Колубари, биле су тас на ваги који је резултирао понудом сила Антанте Србији за додатна територијална проширења. Након неколико преписки, 15. августа у Нишу Србији и Црној Гори обећане су следеће територије:

Босна и Херцеговина, Срем до линије Драве и Дунава са Земун и Бачком, обала Јадранског мора од рта Плоче до једне тачке десет километара на југ Цавтата са острвима Велики Дрвеник, Мали Дрвеник, Чиово, Шолта, Брач, Јакљан и Колочеп. Сплит и Дубровик би такође припали Србији која би се одрекла делова Македоније и повукла на границу после Првог балканског рата из 1912. године уз поделу територије са Бугарском. Судбина Славоније би се одлучивала на следећи начин – ако би она била у рукама савезника на крају рата, придружила би се Србији. Оваква понуда је начелно ипак прихваћена од стране српске владе, без обзира на почетно противљење њеног премијера. Силе Антанте су све до 1918. године биле неодлучне шта тачно радити са Аустро-угарском. Тако се 1915. године Србији нудила нејугословенска држава, уз замисао да и Аустро-угарска опстане. О Хрватској, која би такође добила територијално проширење, одлучивало би се након рата тако што би јој се припојило приморје са градом Ријеком, Крком и Рабом. Сам њен статус био је у незавидном положају јер је постајала чак и могућност да Аустро-угарска опстане, али у далеко мањем обиму. Ову тезу су заступали пре свега британски политичари, а такво је било и француско виђење послератне Европе током 1916. Такође је непозната била и судбина Словеније.

Лондонски уговор био је тајна и био би објављен тек по завршетку рата. Ратна срећа је мењала свој правац, Румунија је капитулирала, Италија је доживела катастрофалне поразе од Аустро-угара, српски народ са владом и краљем отишао је у изгнанство. Не треба пуно полемисати колико нас је коштала југословенска идеја. Људи попут Живојина Мишића од самог старта су увиђали да та идеја неће добро да се заврши. Чувене су његове речи упућене регенту Александру да „границе треба повући тамо где нам то кажу језик обичаји и традиција, јер се овако нећемо усрећити“. Могли би само да нагађамо куда би ишао српски брод да се више инсистирало на одредбама након Лондонског уговора у преговорима који су 1919. вођени у Версају.

Аутор: Вукашин Неимаревић

Извор: [Српски Академски Клуб](#)